

Ewa Jankowska

ZASTOSOWANIE WSKAŹNIKA ROZWOJU SPOŁECZNEGO HDI DO OCENY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2004–2011

STRESZCZENIE

W artykule podjęto próbę oceny sytuacji społeczno-gospodarczej krajów UE w okresie 2004–2011 z wykorzystaniem wskaźnika rozwoju społecznego HDI.

W pierwszej części opracowania przedstawiono podstawowe pojęcia związane ze Wskaźnikiem Rozwoju Społecznego HDI. Następnie podjęto próbę analizy zmiany poziomu rozwoju zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej krajów Unii Europejskiej w latach 2004–2011 na podstawie HDI. Na zakończenie, w celu określenia dystansu, jaki dzieli kraje najuboższe od najbogatszych (czy inaczej – rozwijające się od rozwiniętych) pod względem poziomu rozwoju cywilizacyjnego, zaprezentowano ranking krajów UE według wartości HDI.

Keywords: economic development, social development, socio-economic development, social indicators, Human Development Index, HDI

APPLICATION OF HUMAN DEVELOPMENT INDEX (HDI) FOR ASSESSMENT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF EUROPEAN UNION COUNTRIES IN THE YEARS 2004–2011

SUMMARY

In the article attempts to assess the socio-economic situation of the EU in the period 2004–2011 using the Human Development Index HDI.

In the first part of the paper the basic concepts associated with the Human Development Index HDI were presented. Next, the attempt of the analysis of changes in the level of development in both the social and economic situation in the countries of the European Union in the period 2004–2011 was undertaken. At the end, in order to determine the gap between

the poorest countries to the richest in terms of the level of civilization development, the author presented the ranking of EU countries according to the value of HDI.

Keywords: economic development, social development, socio-economic development, social indicators, Human Development Index, HDI

1. WPROWADZENIE

W 2004 oraz 2007 roku Unia Europejska powiększyła się o 12 nowych krajów. Proces integracji europejskiej stanowił jedno z najważniejszych uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego nowych krajów członkowskich oraz kierunków prowadzonej przez nie polityki gospodarczej.

Ważną kwestią wymagającą rozwiązania zarówno przez ekonomistów, jak i polityków zajmujących się sprawami gospodarczymi, wydaje się być obecnie znalezienie możliwości zdynamizowania i zoptymalizowania procesów rozwoju społeczno-ekonomicznego państw.

Wzrost poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów, które poszerzyły struktury europejskie w 2004 i 2007 roku, powinien być rozważany w aspekcie szans i warunków wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej. Czynniki wpływające na ten wzrost mogą być rozpatrywane w kontekście corocznie sporządzanych przez organizacje międzynarodowe rankingów krajów świata według stopnia rozwoju społeczno-ekonomicznego, które opierają się na odpowiednio dobranych wskaźnikach.

Jeden z takich rankingów sporządzany jest przez Organizację Narodów Zjednoczonych na podstawie wartości Wskaźnika Rozwoju Społecznego (Human Development Index – HDI).

W pierwszej części artykułu przedstawiono podstawowe pojęcia związane ze Wskaźnikiem Rozwoju Społecznego HDI. W dalszych częściach podjęto próbę analizy zmiany poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów Unii Europejskiej w latach 2004–2011 na podstawie wartości HDI. Zaprezentowano również pozycje, zajmowały kraje UE w rankingu HDI w raportach UNDP.

2. WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO HDI

Jedna z agend Organizacji Narodów Zjednoczonych: Program ds. Rozwoju (United Nations Development Programme – UNDP) prowadzi od kilkunastu lat badania porównawcze rozwoju społecznego i gospodarczego na świecie na podstawie danych uzyskanych prawie ze wszystkich krajów świata¹. Ocena postępu społecznego i gospodarczego dokonywana jest na podstawie wskaźnika rozwoju społecznego HDI.

HDI jest syntetycznym miernikiem opartym na średniej wskaźników obejmujących trzy podstawowe sfery życia:

1. sferę zdrowia,

Oceniana jest przez *wskaźnik przeciętnej długości trwania życia*.

2. sferę edukacji,

Oceniana jest na podstawie *wskaźnika osiągnięć edukacyjnych*, który mierzony jest za pomocą dwóch wskaźników edukacyjnych wyznaczonych dla populacji osób dorosłych,

---

¹ W 2011 roku HDI wyznaczono dla 187 krajów.

tn.: *alfabetyzmu*² (udział osób umiejących pisać i czytać ze zrozumieniem) oraz *skolaryzacji* (średni czas edukacji rozumianej jako średnia liczba lat nauki szkolnej).

3. sferę dochodu.

Oceniana jest na podstawie PKB (\$ USA)³ przypadającego na jednego mieszkańca, liczonego według parytetu siły nabywczej (PPP \$).

Konstrukcja wskaźnika HDI określa skrajne, docelowe wartości każdej z wymienionych sfer. Informacje zawarte we wskaźniku rozwoju społecznego obejmują tylko niewielką część elementów zawartych w koncepcji rozwoju ludzkiego, gdyż nie wszystkie jakościowe cechy rozwoju można zmierzyć, a dla wielu z możliwych do oszacowania brakuje danych.

Uwzględnienie w ogólnym wskaźniku HDI trzech wskaźników cząstkowych, które dotyczą nie tylko rozwoju gospodarczego, ale również rozwoju demograficznego i społecznego, pozwalają na pełniejszą ocenę poziomu rozwoju niż miary uwzględniające tylko wymiar ekonomiczny⁴.

HDI pozwala na prowadzenie porównań międzynarodowych w zakresie rozwoju społecznego i gospodarczego. Jest miarą wykorzystywaną jako kryterium hierarchizacji krajów według ogólnego ich rozwoju w określonym momencie. Kraje klasyfikowane są, według wartości HDI, do czterech grup według poziomu rozwoju społecznego-gospodarczego⁵:

- kraje słabo rozwinięte, gdy $HDI < 0,535$,
- kraje średnio rozwinięte, gdy $0,535 \leq HDI \leq 0,710$,
- kraje wysoko rozwinięte, gdy $0,710 < HDI < 0,800$,
- kraje bardzo wysoko rozwinięte, gdy $0,800 \leq HDI \leq 1$.

Wskaźnik HDI uzupełniany jest przez trzy syntetyczne miary, które konstruowane są w oparciu o podobne zasady:

1. wskaźnik rozwoju społecznego z uwzględnieniem płci (Gender-related Development Index – GDI),

Wyznaczany jest na identycznej zasadzie jak wskaźnik HDI. Stanowi odpowiednią kombinację wskaźników liczonych dla kobiet i mężczyzn, z zachowaniem proporcji według płci.

2. wskaźnik udziału kobiet i mężczyzn w rozwoju społecznym (Gender Empowerment Measure – GEM),

Określa możliwość aktywnego uczestniczenia kobiet i mężczyzn w życiu publicznym (w polityce, rozwoju gospodarczym kraju, życiu zawodowym) oraz w podejmowaniu decyzji,

3. wskaźnik ubóstwa (Human Poverty Index – HPI).

Jest to syntetyczny miernik, który przedstawia poziom ubóstwa społeczeństwa w odniesieniu do rozwoju ludności. Określa skalę „zubożenia” w takich wymiarach życia społecznego, jak: stan zdrowia, długość trwania życia, poziom osiągnięć edukacyjnych oraz podział dochodów i standard życia.

HDI pozwala na pełniejsze porównania międzynarodowe. Przy wykorzystaniu jednolitej metodologii, rekomendowanej przez UNDP, opisuje efekty w zakresie rozwoju społecznego poszczególnych krajów.

Ze względu na dużą liczbę uwzględnionych w badaniu krajów, w artykule tym analizie poddane zostaną wartości syntetycznego Wskaźnika Rozwoju Społecznego HDI.

² ang. Literacy.

³ Od 2010 roku w wyznaczaniu HDI uwzględniany jest PNB (\$ USA) przypadający na jednego mieszkańca, liczony według parytetu siły nabywczej (PPP \$).

⁴ Np. PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

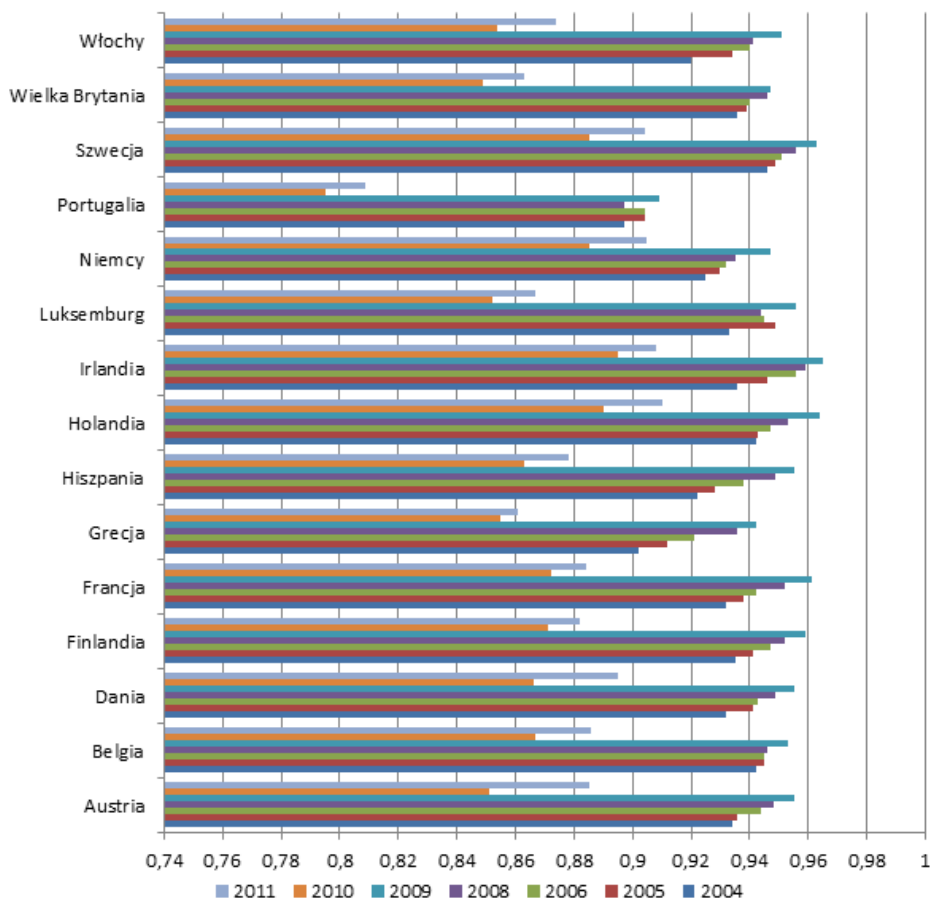
⁵ Do 2008 roku kraje klasyfikowane były, według wartości HDI, do trzech grup według poziomu rozwoju społecznego: 1. kraje słabo rozwinięte i zacofane, gdy $HDI < 0,500$, 2. kraje średnio rozwinięte, gdy $0,500 \leq HDI \leq 0,799$, 3. kraje wysoko rozwinięte, gdy $0,800 \leq HDI \leq 1$.

3. WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO DLA KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2004–2011

W 2011 roku 25 państw Unii Europejskiej znajdowało się w gronie państw o najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego według wartości wskaźnika rozwoju społecznego HDI, tzn. w grupie krajów bardzo wysoko rozwiniętych.

Badaniu poddano wartości, jakie wskaźnik HDI przyjmował w latach 2004–2011 dla wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej. Zakres lat poddanych analizie należy

Rysunek 1. Wartość HDI w latach 2004–2011 dla państw „starej” Unii Europejskiej

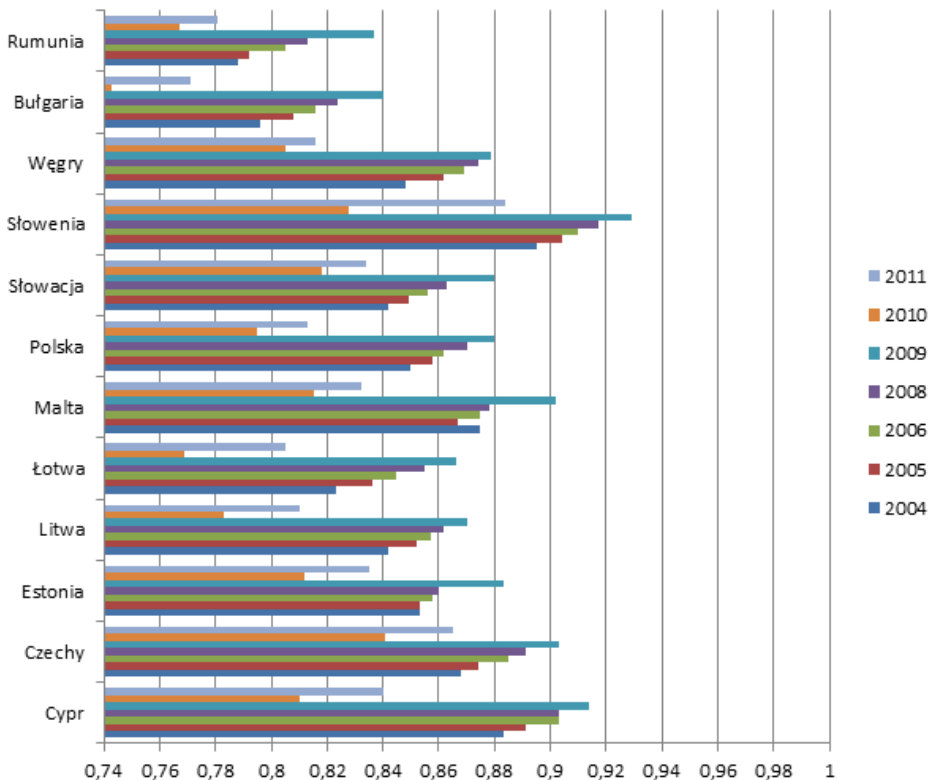

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World, Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world, Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis, Human Development Report 2007/8: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development, Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All.

podzielić na dwa okresy: 2004–2009 oraz 2010–2011. Podział ten konieczny jest z uwagi na to, że od 2010 roku zmieniła się metodologia wyznaczania HDI. Przyjęcie nowej metodologii spowodowało, że wartości wskaźnika rozwoju społecznego HDI, począwszy od 2010 roku, przyjmują niższe wartości od tych, wyznaczanych w latach wcześniejszych. Nie oznacza to jednak, że poziom rozwoju społeczno-gospodarczego państw ujętych w raportach dotyczących HDI obniżył się.

W przypadku wszystkich krajów „starej” Unii Europejskiej wartość wskaźnika HDI w latach 2004–2009 rosła. Największy wzrost wartości odnotowano w przypadku: Hiszpanii (o 0,033 punktu wartości HDI), Włoch (o 0,031) oraz Francji (o 0,029). W roku 2010 odnotowano spadek wysokości wskaźnika rozwoju społecznego (ze względu na przyjęcie nowej metodologii jego wyznaczania), jednak już w kolejnym roku jego wartość wzrosła. Największy wzrost miał miejsce w przypadku Austrii i Danii.

Rysunek 2. Wartość HDI w latach 2004–2011 dla państw, które zostały członkami Unii Europejskiej w 2004 i 2007 roku

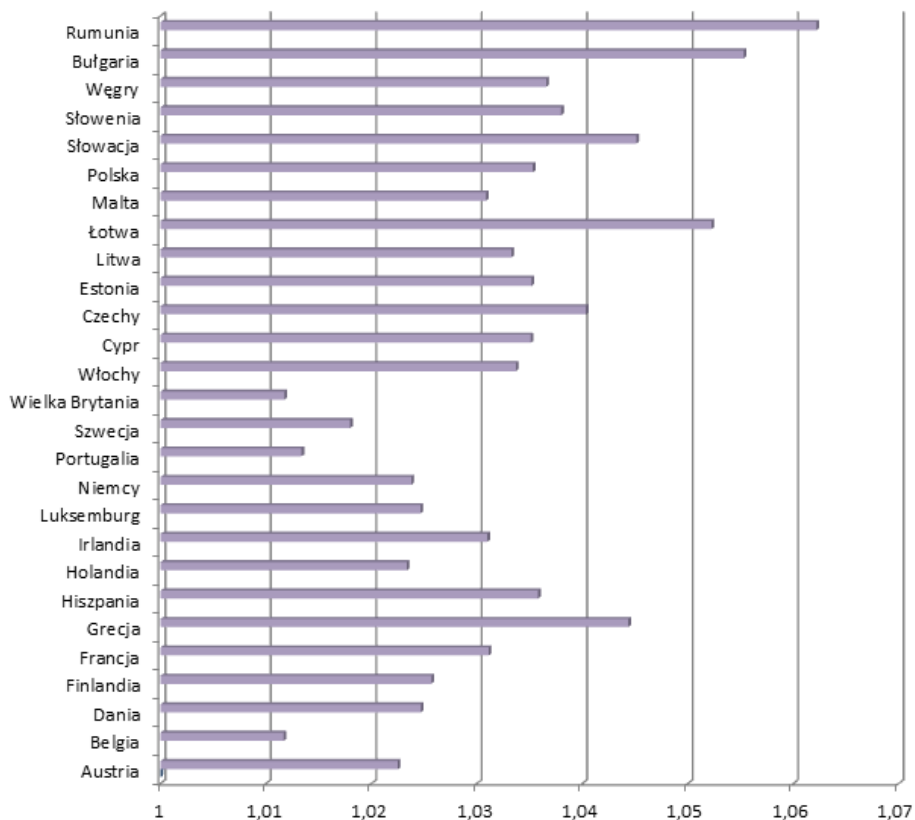
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World, Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world, Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis, Human Development Report 2007/8: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development, Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All.

W przypadku krajów przyjętych do Unii Europejskiej w 2004 i 2007 roku sytuacja wyglądała podobnie, jak w przypadku starych członków UE: w latach 2004–2009 miał miejsce systematyczny wzrost wartości wskaźnika HDI. Najwięcej wartość wskaźnika rozwoju społecznego wzrosła w przypadku najmłodszych państw unijnych: Rumunii (o 0,049 punktu wartości HDI) i Bułgarii (o 0,044). W 2011 roku w stosunku do 2010 roku największy wzrost wartości HDI odnotowano w przypadku Słowenii (o 0,056 punktu wartości HDI) oraz Łotwy (o 0,036).

Podkreślić należy fakt, że poza Bułgarią i Rumunią, które w 2011 roku znalazły się w gronie krajów o nieco niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego (grupa państw wysoko rozwiniętych), wszystkie pozostałe „nowe” kraje Unii Europejskiej zaliczone zostały do państw bardzo wysoko rozwiniętych.

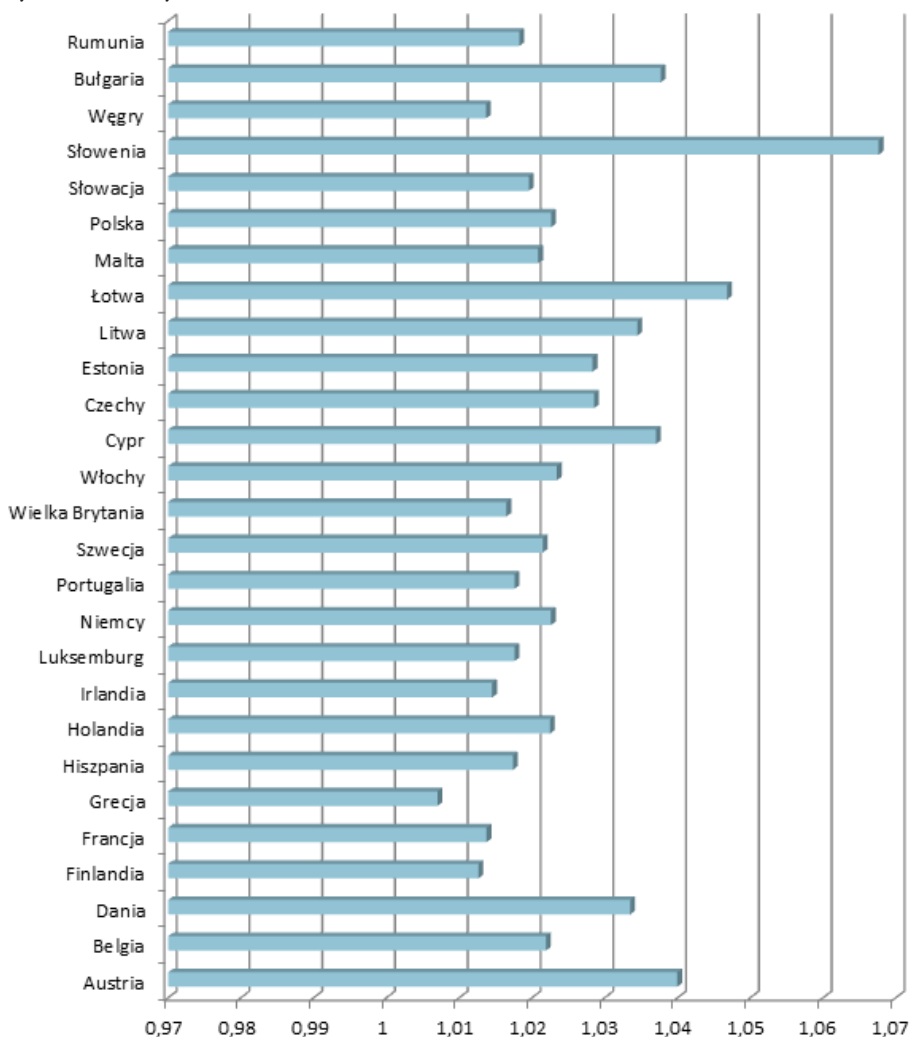
Rysunki 3. i 4. przedstawiają przyrost wartości wskaźnika rozwoju społecznego odpowiednio w latach 2004–2009 oraz 2010–2011.

Rysunek 3. Przyrost wartości HDI w latach 2004–2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World, Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world, Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis, Human Development Report 2007/8: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development, Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All.

Rysunek 4. Przyrost wartości HDI w latach 2010–2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World, Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world, Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis, Human Development Report 2007/8: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development, Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All.

W latach 2004–2009 największy przyrost wartości HDI wśród wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej odnotowano w przypadku jej najmłodszych członków, a w szczególności Rumunii (przyrost wartości powyżej 6%) oraz Bułgarii (5,5%). Można zatem wysnuć wniosek, że przystąpienie do struktur UE pozwoliło tym krajom na zwiększenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego.

Najwolniejsze tempo przyrostu wartości wskaźnika rozwoju społecznego miał miejsce wśród krajów, które od wielu lat należą do Wspólnoty Europejskiej, tzn. Belgii, Wielkiej Brytanii (przyrost wartości HDI o 1,2%) oraz Portugalii (o 1,3%).

W latach 2010–2011 wskaźnik rozwoju społecznego w najszybszym tempie przyrastał w przypadku Słowenii (o 6,8%), Łotwy (o 4,7%) oraz Austrii (o 4%). Najmniejszy przyrost wartości wskaźnika HDI odnotowano w Grecji (o 0,7%), Finlandii (o 1,2%) oraz Węgier (o niecałe 1,4%). Oznacza to, że w ostatnich latach okresu analizy przyśpieszenie w tempie rozwoju społeczno-gospodarczego następowało już nie tylko wśród nowych krajów członkowskich UE.

4. POZYCJA KRAJÓW UE W RANKINGU WEDŁUG WARTOŚCI HDI W LATACH 2004–2011

Wskaźnik Rozwoju Społecznego HDI jest miarą wykorzystywaną jako kryterium przy hierarchizacji krajów według poziomu ogólnego ich rozwoju – społecznego i gospodarczego – w określonym momencie. Poprzez porównanie wartości tego wskaźnika pomiędzy różnymi krajami można określić dystans, jaki dzieli kraje najuboższe od najbogatszych (czy inaczej – rozwijające się od rozwiniętych) pod względem poziomu rozwoju cywilizacyjnego.

Tabela 1. Pozycja krajów UE w rankingu HDI w raportach UNDP w latach 2004–2011

	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2011
Austria	14	17	14	15	14	25	19
Belgia	6	9	13	17	17	18	18
Dania	17	14	15	14	16	19	16
Finlandia	13	13	11	11	12	16	22
Francja	16	16	16	10	8	14	20
Grecja	24	24	24	24	25	22	29
Hiszpania	20	21	19	13	15	20	23
Holandia	5	12	10	9	6	7	3
Irlandia	10	8	4	5	5	5	7
Luksemburg	15	4	12	18	11	24	25
Niemcy	19	20	21	22	22	6	9
Portugalia	26	27	28	29	34	40	41
Szwecja	2	6	5	6	7	9	10
Wielka Brytania	12	15	18	16	21	26	28
Włochy	21	18	17	20	18	23	24
Cypr	30	29	29	28	32	35	31
Czechy	32	31	30	32	36	28	27
Estonia	36	38	40	44	40	34	34

	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2011
Litwa	41	39	41	43	46	44	40
Łotwa	50	48	45	45	48	48	43
Malta	31	32	32	34	38	33	36
Polska	37	36	37	37	41	41	39
Słowacja	42	42	42	42	42	31	35
Słowenia	27	26	27	27	29	29	21
Węgry	38	35	35	36	43	36	38
Bułgaria	56	55	54	53	61	58	55
Rumunia	69	64	60	60	64	50	50

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World, Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world, Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis, Human Development Report 2007/8: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world, Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development, Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development, Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All.

W analizowanym okresie większość „nowych” krajów członkowskich poprawiło swoją pozycję w rankingu według wartości, jakie przyjął wskaźnik HDI. W 2011 roku, w porównaniu z sytuacją z 2004 roku, Węgry nie zmieniły swojej pozycji (plasowały się na 38 miejscu wśród 187 krajów ujętych w raporcie UNDP). Cypr, Malta i Polska przesunęły się na niższe pozycje w rankingu (odpowiednio z 30 na 31, z 31 na 36 oraz z 37 na 39). W grupie „starych” państw UE tylko trzy poprawiły swoją lokatę: Holandia (z 5 na 3), Irlandia (z 10 na 7) oraz Niemcy (z 19 na 9). Pozostałe kraje w całym okresie od 2004 do 2011 roku systematycznie przesuwały się na coraz niższe pozycje w omawianym rankingu.

5. ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzona powyżej analiza pozwala na stwierdzenie, że w ciągu siedmiu analizowanych lat, dystans dzielący kraje o najniższej wartości wskaźnika HDI (z grupy państw badanych) od krajów o najwyższej wartości tego wskaźnika systematycznie zmniejszał się (w 2004 roku wynosił 0,158 punktu wartości HDI, zaś w 2011 roku – 0,139). Oznacza to, że kraje o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego rozwijały się w tym czasie w tempie szybszym od tych z grupy państw o najwyższym poziomie rozwoju. Sprzyjał temu fakt, że kraje słabiej rozwinięte stały się pełnoprawnymi członkami Wspólnoty Europejskiej.

Wadą HDI jest duża wrażliwość tego wskaźnika na gwałtowne zmiany w sytuacji gospodarczej i społecznej kraju. Natomiast jego zaletę stanowi możliwość wykorzystania go do porównań międzynarodowych w zakresie jakości i poziomu życia oraz tworzenia rankingów krajów według jego wartości.

W warunkach Unii Europejskiej wskaźnik rozwoju społecznego HDI był i jest wykorzystywany w ocenach rozwoju społeczeństwa i gospodarki przez różne instytucje i organizacje.

LITERATURA

- Human Development Report 2004: Cultural Liberty in Today's Diverse World.
- Human Development Report 2005: International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world.
- Human Development Report 2006: Beyond scarcity: Power, poverty and the global water crisis.
- Human Development Report 2007/8: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world.
- Human Development Report 2009: Overcoming barriers: Human mobility and development.
- Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development.
- Human Development Report 2011: Sustainability and Equity: A Better Future for All.
- Firlit-Fesnak G., Szyłko-Skoczny M., *Polityka Społeczna*, PWN, Warszawa 2008.
- Kurowska A., *Wskaźniki społeczne w polityce społecznej. Historia, teoria i zastosowanie w praktyce*, DIFIN, Warszawa 2011.
- Panek T. (red.), *Statystyka społeczna*, PWE, Warszawa 2007.